

Mihail Shekerdzhiev

(Bulgaria, Paisiy Hilendarski Sofia High School of Mathematics)

Water: Its Word-Formation and Etymological Paths

Abstract: This paper examines the etymological development and word-formation potential of the lexeme *water* across three language groups: Romance, Slavic and Germanic. The subject of the study, along with its associated nomenclature, highlights the enduring interplay between etymology, culture and folklore. The paper aims to offer a comprehensive account of the evolution of the lexeme *water* across these language groups, with particular attention to its etymological continuity, phonological variation, the productivity of the roots associated with it, and its vast cognitive potential in illuminating the relationship between language and societal life.

Keywords: water, Romance language group, Slavic language group, Germanic language group, etymology, culture, word roots

Михаил Шекерджиев

(България, Софийска математическа гимназия „Паисий Хилендарски“)

Вода: словообразователни и етимологични пътеки

1. Увод

Лексемата „вода“ (с лексикографска дефиниция: ‘прозрачна безцветна течност, представляваща в чист вид съединение на две части – водород с една част кислород, без вкус и миризма, която е широко разпространена в природата и е необходима за поддържане на живия организъм’) обхваща множество културни и етимологични пластове, които крият в себе си разнообразни данни за бита, миналото и характера на народите. Заложеният когнитивен потенциал в тази лексема предполага предприемане на многоаспектно изследване в различни сфери на езикознанието. Изучаването на езиковите номинации на водата в различните култури не само разкрива разнообразието на нейните наименования, но и води до по-дълбоко разбиране на начините, по които обществата интерпретират този жизненоважен елемент.

Старогръцката дума ἄρχη има две основни значения – ‘първоначало’ и ‘управление’. За древногръцкия философ Талес водата е ἄρχη на света, тя е първопричината за всяко биващо, изначалната субстанция, онова, без което битието е немислимо. В отделните митологии водата е представена като основа на живота, символ на майчиното начало, на плодородието, девствеността, възраждането. Бидейки една от петте стихии, водата е амбивалентен елемент – съчетава както укрепналост и изобилие, така и разруха и затъване (вж. Бидерман/Biderman 2003).

Настоящото изследване разглежда трансформацията на основните корени на лексемата *вода* в славянската, романската и германската езикова група. Анализирани са връзките и причините за запазването, модифицирането, реструктурирането на лексемата. Високата продуктивност на корена се обяснява със значимостта на водата и нейната културна и езикова символика. Според вярванията, от една страна, водата е сакрална сила, която пречиства, лекува, носи щастие и късмет и се свързва с положителни човешки качества (честност, порядъчност, искреност); от друга страна, мътната вода, като нечиста

сила се асоциира със зло, нещастие, провал и пр. и е свързана с отрицателни качества (притворство, неискреност, хитрост, двуличие). Тази нейна двойствена същност аргументира множеството номинации, на водата се приписва съществено значение в ритуалността и обредността още от Античността.

В българската традиционна култура е устойчива вярата в свещени извори и аязми, където се лекуват болести от всякакъв характер. Водата заема много важно място в най-различни обредни и лечебни практики, особено ритуално чистата вода. Магическа сила притежава „мълчаната вода“ – донесена при пълно мълчание, както и водата, загребана наведнъж („неначената“) и донесена от момиче с живи родители. Такава мълчана вода се използва при напяването на пръстени на Васильовден или на Еньовден. На гадателните обреди на мълчаната вода се приписва голяма сила, тъй като мълчанието се свързва с починалите предци. Лечебната сила на водата е особено голяма в определени дни – например на Гергьовден в Средните Родопи се къпят за здраве в лъв извор. Водата е важен атрибут в редица календарни обреди – вода трябва да има на празничните трапези на Гергьовден и Бъдни вечер, на Бабинден се полива на бабата акушерка да си измие ръцете; на Йордановден и Ивановден за здраве се къпят имениците, а пръскането със светена вода осигурява изчистване на къщите и хората от зли сили. Водата става „добра“ за къпане след Благовещение, тъй като се вярва, че тогава мечката вече се е окъпала в реката, и т.н. Тя е в основата на обичаите за дъжд – Пеперуда и Герман. Със сакралната си природа водата е основен елемент в апотропейните ритуали, служи за пречистване при омърсяване от всякакъв характер, тя е неизменна част от семейния календар, ключов компонент от трите му основни стълба – раждане, сватба, погребение. В приказките става дума за жива вода – тя има силата да съживи умрял човек. Вярва се например, че орелът не остарява, защото отива накрай света, къпе се в жива вода и се подмладява. (вж. подробно Витанова, Мичева/Vitanova, Micheva 2021, Мичева-Пейчева/Micheva-Peycheva 2013, Барболова, Симеонова, Китанова, Мутафчиева, Легурска/Barbolova, Simeonova, Kitanova, Mutaftchieva, Legurska 2018).

Според традиционния мироглед водата е свързана с хаоса, защото от нея произлиза светът. В българската народна митология водата се мисли и като вместилище на нечисти същества, вярва се, че водоизточниците стават опасни нощем, защото приютяват нечистото, затова и се забранява посещение на кладенец, извор и чешма след залез слънце. Според фолклора всеки водоизточник има свой стопанин. С тази представа са свързани и забраните да се посещават водоизточници през нощта. В народните песни се разказва легендата за хора, отишли по тъмно за вода, които, когато се прибират у дома, ги втриса и умират. При използване на вода при баене за уплаха например се казва, че тя „иде от планини, от висини, дето се събират самодивите“. С водата се свързва и митичният образ на змията.

Чрез предмета на нейната същност в настоящето изложение се илюстрира важната роля на природните елементи и явления в ежедневието на древните общества. Водата е необходима за земеделието, пиенето, къпането и транспорта, така че присъствието ѝ е толкова фундаментално, че думата за нея остава константна във времето, въпреки културните и езиковите промени. Именно значимостта на водата като жизненоважен елемент допринася за запазването на един и същ лексикален корен в множество езици и диалекти. Водата е от основно значение за оцеляването на всяко живо общество, логично думата за нея е една от най-древните и устойчиви в езиците. Например, в индоевропейските езици, където коренът *wed-* се свързва с вода, тази дума почти не се изменя в множество различни клонове на езиковото семейство, включително в славянските, германските и романските езици, както ще посочим по-долу.

2. Обект, предмет и цел на изследването

Обект на изследването са етимологичните и словообразователните особености на ключови концепти в езици от славянската, романската и германската езикова група. Предмет на настоящето изследване е етимологията на водата в горепосочените езици, номинациите, които думата получава при развоя си от древността до съвременността, особеностите при образуване на композити със сходен или тъждествен корен. Анализира се развоят на лексемата *вода* в различни езикови групи, етимологичния континуитет с неговите фонологични разновидности, продуктивността на основния корен от латински и гръцки език. С постигането на тази цел се поставя още една – да се открият зависимостите между нейните композити и връзката им с културата, в която възникват.

Методите, чрез които това ще бъде направено, са следните:

Диахронен, проследяване на развоя на лексемата.

Етимологичен, тълкуване на произхода на думата, търсенето на първичната употреба,

включително в праславянски и индоевропейски.

Компаративен метод, проследяващ устойчивостта на общия корен в съвременните езици.

Етнолингвистичен метод, чрез който се изследват културните компоненти, повлияли върху словообразуването на сродни думи.

Задачите, поставени за разрешаване, включват :

Уточняване на теоретичната рамка.

Изясняване на семантиката на понятията.

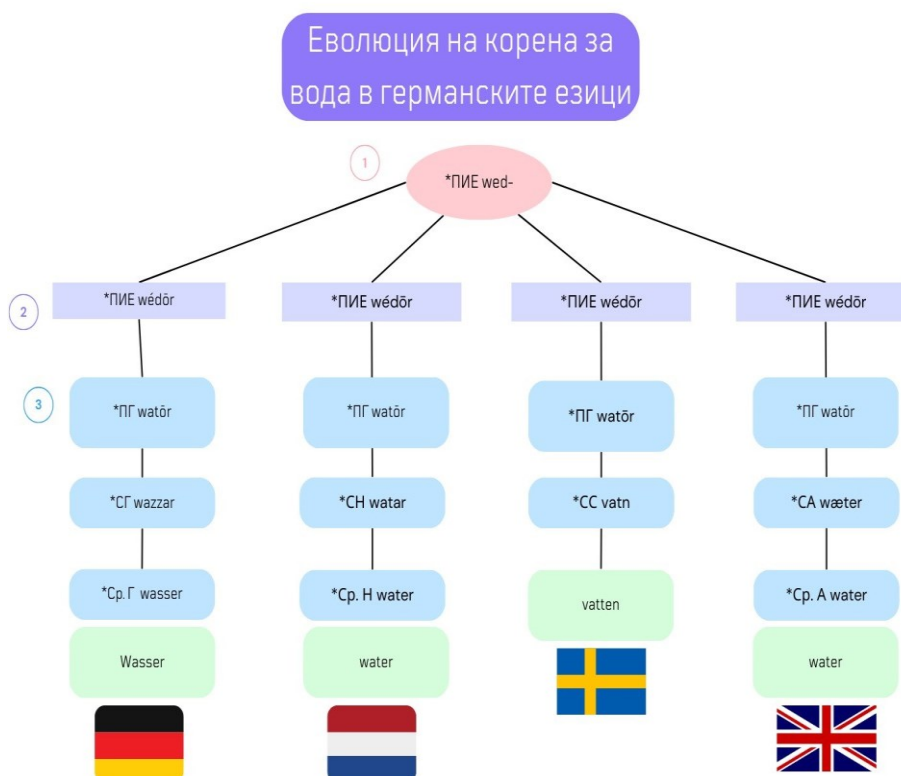
Проучване на научна литература по темата.

Екскерпция от етимологични и тълковни речници, установяване на основните типове словообразуване и др.

3. Вода – етимология и фонетични особености

3.1. Етимология на думата в германските езици

Анализирайки германската езикова група, можем да забележим етимологичната връзка, оформила се между множеството езици. Лексемата за вода тук претърпява фонетични промени, като еволюира от протоиндоевропейски (= ПИЕ) предшественик *w e d-* до познатия ни днес еквивалент. Разглеждайки промяната йерархично, можем да изведем следната графична поредност, която е присъща за всички представители на германските езици :

Забележка: Съкращенията в графиката представляват както следва – ПГ (протогермански), СА (староанглийски), Ср. А (средноанглийски), СС (староскандинавски), СН (старонидерландски), Ср.Н (среднонидерландски), СГ (старогермански), Ср. Г (средногермански)

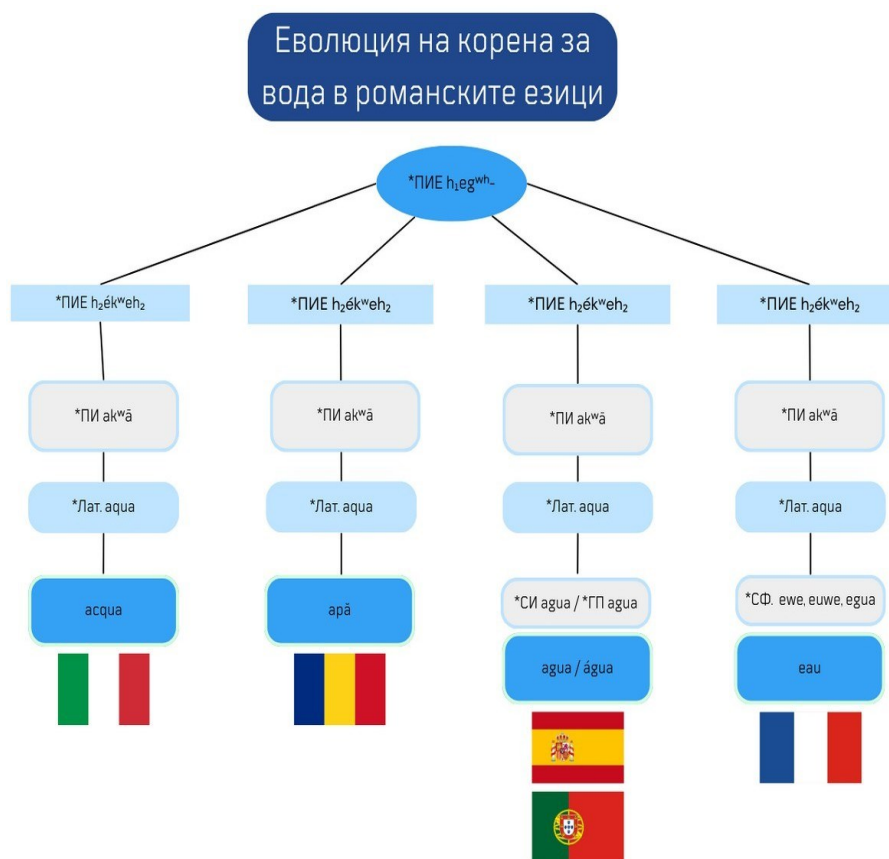
Четири колонки илюстрират адаптирането на лексемата в четирите езика: немски, нидерландски, шведски, английски.

ПРЕ „wédōr”, някъде срещано като „wódr̥” еволюира в протогермански като „watōr” или „watar”. Прагерманската дума „watōr” се е използвала за означаване на „вода” и е запазила аналогично значение при разпространението си в германските езици. ПРЕ „w-” е останало по същия начин, звукът „t” се е запазил, което е довело до дума, много близка до ПРЕ оригинала. Любопитна е развръзката, която възниква след формирането на протогерманското „watōr”. Различията в германското езиково семейство са представени в скандинавските езици. В шведския се наблюдава ротична загуба, която причинява изчезването на крайното „r” в думата. Този процес е типичен за много северногермански езици. Освен това, староскандинавското „vatn” възниква и след откъсването на неударената гласна „ó” в така наречения процес синкоп. В СС се запазва съединителното „t”. За разлика от старогерманския, където съгласната „t” се превръща в „zz”. Още едно изменение е смяната на първоначалния звук w- с v-. При шведския език се наблюдава епентеза на гласната „e” между „t” и „n”, която помага за по-лесното произнасяне на думата. Освен това „t” се удвоява, което представлява геминация или кратка гласна, последвана от геминирана съгласна, за да се балансира структурата на сричката. Що се отнася до нидерландското „water”, то е изключително близо до английското съответствие.

3.2. Етимология на думата в романските езици

Нека разгледаме и езиковите проявления на лексемата *вода* в романските езици. Тук съществено влияние има латинският език-основа. Дълбоката връзка между латинския и романските езици е пример за застъпване на една лексема в сродни езици.

ПИЕ „h₁ e g^{wh}“, което претърпява множество видоизменения, за да достигне до формите, които са ни познати днес.

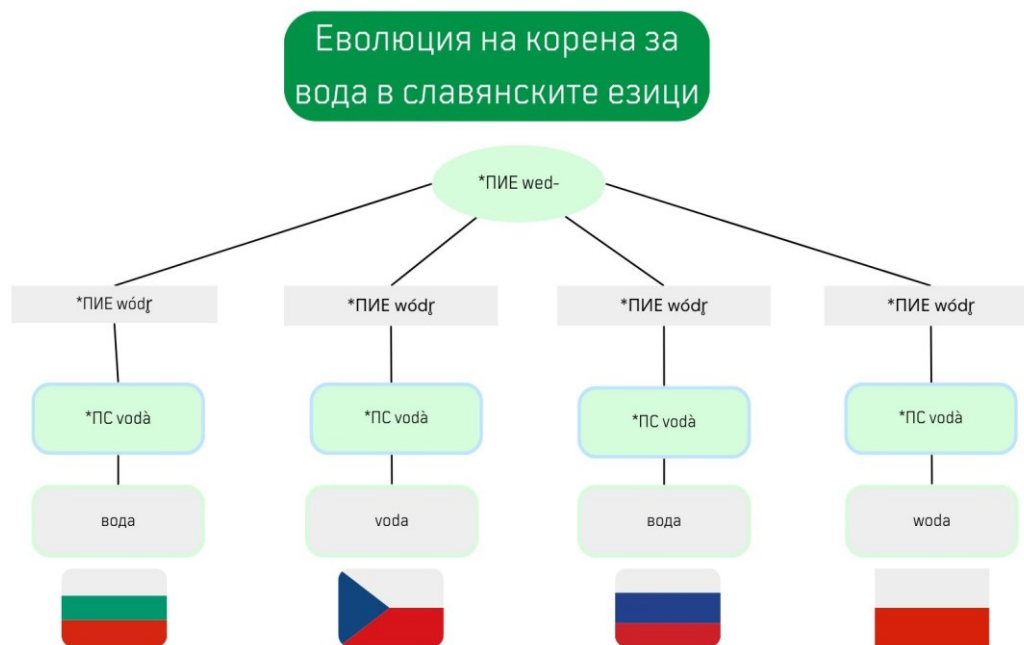

Забележка: Съкращенията в графиката представляват както следва – ПІ (протоиталийски), Лат (латински), СИ (Староиспански), ГП (галисийско-португалски), СФ (старофренски)

ПІЕ корен „h₁eg^{wh}“ се променя в ПІ „akwā“, което пък от своя страна е предшественик на латинското „aqua“. Италианският език е близък до латинския във фонетично отношение – италианският еквивалент е „acqua“. В испанския език съгласната q се е смекчила чрез процес, наречен лениция, при който латинското „qu“ се е превърнало в „g“, създавайки „agua“. Това е част от по-широка тенденция в испанския език, при която гласните се смекчават. Интересен е случаят при румънския език, където „aqua“ претърпява значителни промени. Звукът qu в латинския език се превръща в звука p в румънския език, в който някои групи съгласни са опростени. Последен, но не по важност, остава френският език. В СФ латинското „a“ се превръща в дифтонг, но по-късно се стеснява в монофтонг в съвременния френски език. При еволюцията на френския език от латинския съгласната q отпада. В СФ „aqua“ се превръща в „ewe“, което по-късно се променя в „eau“, без да са останали съгласни от латинската форма. Звукът „w“ също отпада.

3.3. Етимология на думата в славянските езици

Общият произход на думата е от ПИЕ корен „w e d-“, подобно на това в германските езици. Разлика настъпва след промяната на протославянски корен. Закономерността е онагледена в следната диаграма:

Забележка: Съкращенията в графиката означават както следва – ПС (протославянски)

Подобно на много индоевропейски езици, славянските наследяват корена „wódrǵ“ и развиват формата „voda“ със запазен звук „v“- в началото и окончание „a“. В руския се е запазил звукът „v“ - от праславянски „voda“. В съвременния руски език, както и в българския език, ударението пада върху втората сричка. В полския забелязваме минимални графични промени, като най-съществена е промяната на „v“ във „w“, което се дължи на приета правописна конвенция. Що се отнася до чешкия, за разлика от руски и български, ударението е фиксирано върху първата сричка, т.е. vóda. В славянския фолклор водата често символизира живота, чистотата и защитата. Това културно значение е отразено в широкото разпространение на думата „voda“ в славянските езици. Възможен е и друг етимологичен прочит, отнасящ се до гр. ὕδωρ, на праславянски *voda. Но формата *voda би могла да се обясни под влиянието на близък корен *uod^h- в лат. vadum, vadus „плитчина“, vadere „газя, бродя“, староангл. wæd, нем. wadt „брод, плитчина“, герм.*wadan „газя“.

3.4. Обобщение и етимология на думата *hudōr* (ὕδωρ)

Важно е да се спомене и гръцката дума *hudōr* (ὕδωρ), възникнала от ПИЕ корен „wódrǵ“. Сразвитието на гръцкия език от по-ранния протоелински етап коренът на ПИЕ „wódrǵ“ еволюира в „udōr“ поради звукови промени. В частност, „w-“ във „wódrǵ“ се превръща в „h-“. В резултат на това гръцката дума става ὕδωρ (*hudōr*). Тя е запазила значението си на вода. Споменаваме тази дума, тъй като тя дава лексемата „хидро“, която се използва в множество езици. Някои нейни родствени думи ще използваме и в следващите точки от научната разработка. Необходимо е и да се изразят приликите и разликите между вече споменатите ПИЕ корени за вода. Разгледахме „wed-“ и

„akwā-“, които не са един и същи корен, но са свързани с едно семантично поле - и двете се отнасят до вода и мокрота. „Wed-“ (wódr): Този корен означава „мокър“ или „вода“ и се среща в много германски и славянски езици. Той подчертава концепцията за мокрота или за това, че нещо е влажно. „Akwa-“, от своя страна, означава „вода“, латински „aqua“ и се свързва повече с водата като вещество.

4. Композити с корен за вода

В този аспект на изследването ще класифицираме така наречените „ясни“ и „очаквани“ лексеми, които възникват от различни словообразователни варианти, съдържащи корен -hydro-

4.1 Композити с корен hudōr

А. В английски:

Hydrosphere: хидросфера, от hydr- (вода) + sphere (сфера, кълбо).

Hydraulics: хидравлика, от гръцкото hydraulikos (воден орган), съчетаващо hydr- (вода) и aulos (тръба).

Hydroelectric: хидроелектрически, отнася се до производството на електроенергия с помощта на вода, от hydr- (вода) + electric.

Hydrotherapy: хидротерапия, използване на вода за терапевтични процедури, от hydr- + therapy.

Hydroplane: хидроплан, лодка или въздухоплавателно средство, предназначено да се пързая по вода, от hydr- + plane (плоска повърхност).

Hydrocarbon: хидрокарбон, въглеводороди: органични съединения, състоящи се от водород и въглерод, които обикновено се срещат в горивата.

Hydrogen: водород, химичен елемент, който буквално означава „бивша вода“ от гръцки hydr- (вода) + genes (създател, производител).

Б. В немски:

Hydraulik: хидравлика, изучаването или прилагането на течности под налягане, от hydr-Hydrophobie: състояние на страх от вода, често използвано в медицински контекст.

Hydrotherapie: терапия на водна основа, директно от гръцкото hydr- + therapie.

Hydrogeologie: изследване на подземните води, съчетаващо hydr- с геология (наука за земята).

Hydrokultur: отглеждането на растения във вода, от hydr- + kultur (култура).

В. В руски:

Гидросфера: хидросфера, от hydr- (hydro-) + сфера (сфера).

Гидравлика: хидравлика, от hydr + аулос (тръба).

Гидрогенератор: хидроелектрически генератор, съчетаващ hydr- с generator (генератор).

Г. Във френски:

Hydroélectrique: хидроелектрически, от hydr- + électrique.

Hydrologie: хидрология, наука за водата, подобна на англ. hydrology.

Hydrostatique: хидростатика, наука за флуидите в покой.

Hydrocarbure: въглеводород, от hydr- + carbure (въглеродно съединение).

Hydrogène: водород, от hydr- + -gène (производител).

В композитите с корен -hydr- могат да се открият няколко зависимости:

1. Коренът винаги е в началото на думата.

2. Повечето думи се отнасят до научната сфера и са термини.

3. Част от думите назовават химично съединение.

4. Макар коренът -hydr- да е от гръцки произход, втората част на сложните думи обикновено е с латински корен, което е обяснимо с оглед на функционалния стил, в който попадат.

4.2. Композити с корен aqua

А. В английски:

Aquatic: отнася се до вода, от aqua (вода) + -tic (свързан с).

Aqueduct: съоръжение, построено за пренос на вода, от aqua + ducere (водя).

Aquifer: тяло от пропусклива скала, което може да съдържа или пренася подпочвени води, от aqua + ferre (пренасям).

Aquapark: място, на което има множество съоръжения, работещи с вода.

Б. В немски:

Aquatic: отнася се до вода, от aqua (вода) + -ic (свързан с).

Aquädukt: от aqua + -dukt (duco - отвеждам, канализирам).

Aquifer: геоложка формация, съдържаща вода, от aqua + ferre.

Г. В испански:

Асуарóпico: аквапоника, метод, съчетаващ аквакултура и хидропоника, от aqua + ponico.

В композитите с корен -aqua- могат да се открият няколко зависимости:

1. Коренът винаги е в началото на думата;

2. Повечето думи се отнасят съвсем конкретно до водата като течност;

3. Част от думите са общоупотребими и в български – аквапарк, аквадукт.

4. Коренът -aqua- е от латински произход, втората част на сложните думи обикновено също е с латински корен, което е обяснимо с оглед на функционалния стил, в който попадат.

4.3. Композити с корен vod

А. В български:

Водноелектрическа централа: водноелектрическа централа, от вода + електрическа (електрическа) + централа (централа).

Водосток: отводнителен канал или канавка, от вода + сток (поток, канал).

Водолаз: водолаз, от вода + лаз (пълзя), което означава човек, който работи под вода.

Водомер: водомер, от вода + мер (мярка). (вж. water meter).

Водоснабдяване: Водоснабдяване, от вода + снабдяване (снабдяване, осигуряване).

Водопроводчик: водопроводчик, от вода + провод (канал, тръба) + -чик (суфикс за професии).

Водород: водород, от вода (вода) + род (произвеждам, произвеждам).

Водопад: от вод + пад (падане). (вж. waterfall).

Водопровод: Водоснабдяване или водопровод.

Водопой: поене с вода на добитък.

Водохранилище: изкуствен воден басейн, създаден чрез изграждане на язовирна стена, която прегражда вода от даден водоизточник.

Вододел: по своята същност представлява линията, която маркира разделението на два различни водосбора.

Водосбор: място, където се събира вода.

Б. В руски:

Срещат се част от засвидетелстваните в български композити със същото значение: водород, водопад, водопроводчик, водолаз и пр.

В композитите с корен -вод- могат да се открият няколко зависимости:

1. Коренът винаги е в началото на думата.
2. Повечето думи се отнасят до научната сфера и са термини.
3. Част от думите назовават химично съединение.
4. Част от примерите са свързани с професии – водолаз, водопроводчик.
5. Съществуват общоупотребими думи като водопад, водопровод.
6. Част са остарели думи като водопой, водосбор. Любопитен е идентичният начин на словообразуване на двойката вододел и водосбор.
7. Част от лексемите са общославянски.
8. С малки изключения и двата корена на композитите са славянски.
9. Има лексеми, които са словообразувани аналогично в български и английски и немски – водопад – waterfall, Wasserfall.

Приведените примери са малка, но сигнификантна част от композитите, онагледени в разглежданите езикови групи. Те убедително показват ролята на водата за бита и културата на човека. Открива се големият когнитивен потенциал на лексемата „вода“, което предполага по-обширно научно изследване.

5. Лексеми, съдържащи изследваните корени, развити според културните им конотации

5.1 От германски езици

Уиски: думата „уиски“ произлиза от келтските езици, по-специално от ирландското uisce beatha и шотландското uisge beatha, които означават „вода на живота“. Изразът uisce beatha е еквивалент на латинското aqua vitae – термин, използван през Средновековието за обозначаване на дестилирани спиртни напитки.

Wet (влажен, мокър).

Wade (преминавам през вода или нещо мокро).

Weather (първоначално свързан с атмосферните условия, особено с дъжд или влага).

Wetter (немски еквивалент на weather).

Waten (немски еквивалент на wade).

Wed – брак, исторически свързан с клетви или „обвързващи“ споразумения, вероятно с церемонии или ритуали, включващи вода (макар че тази връзка е по-скоро метафорична и дискуссионна).

Wedding – от wed, с подобни асоциации.

Wattle – рамка, направена от преплетени пръчки, първоначално за изграждане на огради или структури, често свързани с влажни зони като блата или брегове на реки.

Vascular – свързан със съдове или канали, произлизащ от понятието за движение на течности (макар че това е по-скоро свързано с латинското vas, концептуално се свързва с движението на течности или влага).

Weir – преграда, построена през река, за да се контролира потокът на водата, свързана с ПИЕ концепцията wed- за вода.

Waterlog – насищане с вода; идеята за намокряне е пряко свързана с понятието wed-.

Watery – описва нещо, което съдържа или прилича на вода.

Vessel – първоначално се свързва с всеки съд, в който се съхранява течност (вода), от старофренски vaissel, с възможни далечни връзки с водата в по-старите ѝ форми.

Wave – думата „вълна“ идва от староанглийски *wafian* (вълна, колебание) и значението ѝ е свързано с движението на водата.

Wash – идва от староанглийския *wæscan* (мия), който произлиза от PIE корена *wed-*, свързан с намокряне или почистване с вода.

Wallow – идва от староанглийския *wealwian* (търкалям се), който вероятно е свързан с търкаляне или лежане във вода или кал, метафорично свързан с PIE корена *wed-*.

Swamp – лексемата идва от протогерманския *swampraz*, което означава „гъбеста земя“ или „блато“, което е неразривно свързано с влагата и корена *wed-*.

Sweat – идва от староанглийския *swāt* и се връща към ПИЕ корен *sweid-* или *swid-*, означаващ „потя се“, което е свързано с идеята за влажност, макар и не пряко с *wed-*.

Думата *weather* е интересен пример за метонимично назоваване, времето се мисли най-вече в парадигмата сухо-влажно, това е била важната за народния мироглед същност. Докато корен *-wed-* в значение брак е доказателство за съществената роля на водата в ритуалността. Общопотребимостта на водата и нейната роля на първична течност личи от думата *vessel*, за съд за течност. Лексемата *wave* семантично се обвързва с едно от качествата на водата – нейната подвижност, същият признак проличава и в *wallow*. Оприличаването на всяка течност с вода е засвидетелствано в *sweat* – потя се. В дадените примери личи високата продуктивност на корен *-wed-* и неговите фонетични варианти.

5.2. От славянските езици

Влажност – български, влажност; свързан с влага.

Влажен – български, влажен или мокър; пряко свързан с понятието за влажност.

Vlhkost – чешки, влажност; показва нивото на влага.

Vles – чешки, ниско разположена влажна зона или блато; свързано с влажни зони.

Vlahý – чешки, влажен; описва нещо, което е влажно или мокро.

Wilgoć – полски, влажност или влага; пряко свързана с влагата във въздуха.

Wylewać – полски, изливам; буквално означава „изтичам“.

Wodospad – полски, водопад.

Водяной – руски, воден; свързан с вода (често се използва за описание на водни духове или същества).

Влага – руски, влага; произлиза от идеята за мокрота.

Водопад – руски, водопад.

Завод – руски, фабрика или завод; първоначално е означавало „вода“ или „внасям“, но исторически е свързано с водата като източник за различни процеси, включително водоем като необходимост за функционалността на един завод.

Водник – руски, воден дух или водна нимфа; пряко свързан с понятието за вода.

Водка – алкохолна напитка.

Водици: народен празник.

В изброените лексеми прави впечатление наличието на два основни корена -влаг- и -вод-. Първият идва от старобългарски *влага* и се свързва с множество сродни думи, регистрирани в различни езици: латв. *valgs* „влажен“, старовисоконем. *welc* „влажен“, *wolkan* „облак“, санскрит *vrjanī* „облак“, староирл. *folc* „поток“, *folcaim* „мия“ от и-е. **welk-*. Очевидно влагата си кореспондира с облаците. Вторият корен вече е анализиран по-горе.

6. Лексеми, свързани с водата, разнокоренни, но семантично свързани

6.1. От романските езици

Fontana – италиански, фонтан (от латински fontana, свързан с водоизточници).

Ondo – италиански, вълна (от латинското unda, което също се свързва с ПИЕ корен).

Fanghi – италиански, кал, утайка (свързано с влажна земя).

Flusso – италиански, поток (от латински fluxus, което означава поток или струя).

Laghi – италиански, езера (от латински lacus, свързано с водни басейни).

Vasca – италиански, басейн или вана (от латински език), свързан с вода).

Río – испански, река (от латински rivus)

Lago – испански, езеро (от латински lacus).

Charca – испански, езеро или басейн (свързано с наличие на вода).

Lagoa – португалски, лагуна (свързано с плитководен водоем).

Riacho – португалски, поток (от латински rivuletus, умалително на rivus).

Córrego – португалски, (от латински currere, теча).

Marais – френски, блато (от латински paludēs, свързано с влажни зони).

Ruisseau – френски, поток (от лат. rugientem, отнасящ се до течаща вода).

Crìque – френски, ручей (от френски език, свързан с малки водни басейни).

Curgere – румънски, поток (от латински currere, означаващ течащ).

Râul – румънски, река (от латински rivus).

Lacul – румънски, езеро (от латински lacus).

В славянските, германските и романските езици се срещат голям брой думи, които имат семантика вода или течност от ПИЕ корен *wed-/akwā-*. Тези думи означават не само конкретната лексема вода, но и метафоричните идеи за вълни, поток, измиване и изобилие, запазвайки връзката си с основното значение на мокрота и течене. Разбирането на термина в географския контекст предлага хипотези за това как основни елементи като водата служат като езикови и културни мостове, свързващи хората отвъд географски и времеви различия.

Заклучение

Обобщавайки казаното по-горе, още веднъж потвърждаваме нашата теза за жизненоважната роля на водата. Доказателствата за това са както от областта на културата, така и на езика. Още древните хора са почитали водите като божества, които са желали да омилюват. Боговете на Индия, Персия, Гърция, Италия, Северна Европа притежават общи черти и родство, които са закономерни. Древните гърци, които почитали водата като божество, смятали, че океанът е огромна река, която тече около Земята, и е като „баша” на всички речни богове. Водата е и отправна точка в науката, философията, митологията и религията, както и основа за формирането на народни традиции. Пиндар от своя страна описва първоначалното значение на водата като „най-безценното от всички блага”.

През VI век пр. Хр. Талес от Милет обяснява произхода на света като нарича водата „принципът на всички неща”. Много по-късно, през XVII век, Нютон утвърждава тезата, че водата е основна субстанция, от която произлизат всички материални блага за човека. Водата е свързана с християнската и езическата традиция. В своя сакрален статут тя е неизменна част от българския народен календар, а в качеството си на хтонична, тя е дом на нечистото, затова и трябва да се предпазваме от досег с нея. Тази двойствена природа на водата кореспондира с двойствената природа на свещеното, което е едновременно издигнато в култ и превърнато в табу.

Тук ще посочим няколко парадигматични доказателства за връзката на етимологията с културата. Идеята за вода, която носи живот, е устойчива в различните езици и вярвания. Изразът 'водата на живота' *Aqua vitae* е термин, срещаш се през Средновековието и Възраждането, въпреки че неговият произход е вероятно по-древен. Този израз се появява в широк спектър от диалектни форми при всички народи, завладени от древния Рим. Като цяло е родово наименование за всички видове дестилати и в крайна сметка се отнася конкретно за дестилати на алкохолни напитки. *Aqua vitae* назовава културно-детерминирани напитки. Примерите включват уиски (от келтски: *uisce beatha*), *eau de vie* във Франция, *acquavite* в Италия, *akvavit* в Скандинавия, *okowita* в Полша, *akavita* в Украйна, *яковита* в Беларус и др. Интерес представлява и наименованието *аквадукт в неговата* историческа и културна обусловеност. Гръцките и римските градове изпитват често недостиг на вода, която е жизнено необходима за всекидневни и ритуални нужди. Тогаващите учени измислят акведукта, за да пренасят вода от едно място на друго, преодолявайки трудности. Така съоръжението за довеждане на водата получава своето име, стъпвайки отново върху корена на думата вода – aqua.

Развоят на думата *вода* в гръцки език е доказателство отново за влиянието на културата върху езика. В гръцкия език думата за вода („неро” *νερó*) се появява във византийския период, когато прясната вода се нарича „млада вода“, откъдето думата „млада“ (*νεαρόν*) води до *νερó* („вода“) в новогръцки. В новогръцкия език думата *ύδωρ* („вода“) се отнася единствено до химично съединение на два водородни атома с един кислороден. Очевидно тук се появява семантично разделение на понятието – в единия случай се назовава питейната вода, мислена като чиста и млада, а в другия – химичното съединение.

Изследването показва категорично значимостта на водата, засвидетелствана в нейните номинации, множество композити, съдържащи основните гръцки и латински корени за вода, както и връзката между езика и културата, отразена в продуктивни словообразователни модели.

ЛИТЕРАТУРА

- Банкова, Попов 2020: *Банкова, П., Р. Попов*. Алманах – традиции и празници на българите. София: A&T publishing (Bankova, Popov 2020: *Bankova, P., R. Popov*. Almanah – traditsii i praznitsi na balgarite. Sofia: A&T publishing).
- Бидерман 2003: *Бидерман, Х.* Речник на символите. София: Рива (Biderman 2003: *Biderman, H.* Rechnik na simvolite. Sofia: Riva).
- Барболова, Симеонова, Китанова, Мутафчиева, Легурска 2018: *Барболова, З., М. Симеонова, М. Китанова, Н. Мутафчиева, П. Легурска*. Речник на народната духовна култура на българите. София: Наука и изкуство (Barbolova, Simeonova, Kitanova, Mutafchieva, Legurska 2018: *Borbolova, Z., M. Simeonova, M. Kitanova, N. Mutafchieva, P. Legurska*. Rechnik na narodnata duhovna kultura na balgarite. Sofia: Nauka i izkustvo).
- Валенцова 2016: *Валенцова М.* Народный календарь чехов и словаков. Этнолингвистический аспект. Москва: Индрик (Valentsova 2016: *Valentsova, M.* Narodnyy kalendar' chekhov i slovakov. Etnolingvisticheskiy aspekt. Moskva: Indrik).
- Витанова, Мичева 2021: *Витанова, М., В. Мичева* (ред.). Етнолингвистичен речник на българската народна медицина. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ (Vitanova, Micheva 2021: *Vitanova, M., V. Micheva* (red.). Etnolingvistichen rechnik na balgarskata narodna meditsina. Sofia: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“).

- Георгиев, Гълъбов, Заимов, Илчев 1971: *Георгиев Вл., Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев.* Български етимологичен речник. Том 1. София: Издателство на БАН (Georgiev, Galabov, Zaimov, Ilchev 1971: *Georgiev Vl., Iv. Galabov, Y. Zaimov, St. Ilchev.* Balgarski etimologichen rechnik. Tom 1. Sofia: Izdatelstvo na BAN).
- Динчерова 2014: *Динчерова С.* Измерения на символиката на вода в културата и фразеологията на българската, немската и турската езикова общност. – Любословие, 120-131 (Dincherova 2014: *Dincherova S.,* Izmerenija na simvolikata na voda v kulturata i frazeologijata na bulgarskata, nemskata i turskata ezikova obshtnost. – Lyuboslovie ,120-131).
- Дъглас 2005: *Дъглас М.,* Чистота и опасност. София: Лик (Douglas 2005: *Daglas M.,* Chistota i opasnost. Sofia: Lik).
- Китанова 2010: *Китанова, М.* Етнолингвистични етюди. София: Знак '94 (Kitanova 2010: *Kitanova M.* Etnolingvistichni etyudi. Sofia: Znak '94).
- Маринов, Тодоранова 2019: *Маринов В., А. Тодоранова.,* Phrasemes with Component „Water“ in the Bulgarian and in the romanian Language (researchgate.net) (Marinov, Todoranova 2019: *Marinov V., A. Todoranova.* Phrasemes with Component „Water“ in the Bulgarian and in the romanian Language (researchgate.net)).
- Пачев 1993: *Пачев, А.* Малка енциклопедия по социоллингвистика. София: Евразия-Абагар (Pachev 1993: *Pachev, A.* Malka entsiklopedia po sotsiolingvistika. Sofia: Evrazia-Abagar).
- Мичева-Пейчева 2013: *Мичева-Пейчева, К.* Сблъсъкът на чистотата и нечистотата в българската култура и език. София: Валентин Траянов (Micheva-Peycheva 2013: *Micheva-Peycheva, K.* Sblasakat na chistotata i nechistotata v balgarskata kultura i ezik. Sofia: Valentin Trayanov).
- Старева 2003: *Старева Л.* Български светци и празници. София: Труд (Stareva 2003: *Stareva, L.* Balgarski svettsi i praznitsi. Sofia: Trud).
- Чолакова 1972: *Чолакова, К.* Речник на българския език. Том 2. София: Издателство на БАН (Cholakova 1972: *Cholakova, K.* Rechnik na balgarskija ezik. Tom 2. Sofia: Izdatelstvo na BAN).
- Beloglazov 2020: *Beloglazov, S.* The English Etymology of VAGINA, AQUA, WATER and GO. PIE roots, (academia.edu).
- Doruľa 2015: *Doruľa, J.* Slováci medzi starými susedmi. Bratislava: Slavistický ústav Jána Slanislava SAV.
- Harper 2000: *Harper, D. R.* Online Etymology Dictionary (etymonline.com).
- Hoad 2003: *Hoad T.F.* The concise Dictionary of English Etymolog. Oxford: University press.
- Ivanova 2024: *Ivanova P.* „Water“ in different languages and its cultural resonance (ilab.academy).
- Water Temple, Water in Mythology: Symbolic Waters Across Different Cultures 2024 (watertemple.co).
- Le cul en rows, Word Mystery: water / agua / eau, (leculentrelesdeuxchaises.wordpress.com) 2013.
- Lim 2021: *Lim, L.* Language Matters | World Water Day: where does the word ‘water’ come from and how did it give us ‘vodka’? (scmp.com).
- Simpson, Proffitt 2000: *Simpson J., M. Proffitt.* Oxford English Dictionary. Oxford: University press.
- Thatmaldivesblog 2017: Water, Water – Adventures in Etymology (thatmaldivesblog.wordpress.com).